

#СИНИЕ КИТЫ

#ТИХИЙ ДОМ

#разбуди меня
в 4:20

#СИННИЙ КИТ

#ТИХИЙ ДОМ

ГРУПИ СМЕРТІ

що це таке і як уберегти дитину

#киты плывут вверх

2017 рік

#Море китов

ББК 67.9(4Укр)301.01
УДК 343.35+35.08

Рекомендовано до друку рішенням правління
Кримінологічної асоціації України 03 липня 2017 року

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор О. М. Литвинов
кандидат юридичних наук, доцент Ю. В. Орлов

Науково-методичні рекомендації присвячено аналізу технологій втягнення дітей до груп смерті за допомогою соціальних мереж та Інтернету. Розглянуто основні ознаки, за допомогою яких батьки, вчителі або інші особи можуть діагностувати захоплення дитини небезпечним контентом. Запропоновано заходи, спрямовані на запобігання діяльності груп смерті, поширення їх впливу на дитячу аудиторію.

Для застосування та поширення.

АВТОРИ:

Веприцький Роман Сергійович, доктор юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права і кримінології
Харківського національного університету внутрішніх справ
Гладкова Євгенія Олексіївна, старший науковий
співробітник НДІ з проблем протидії злочинності,
кандидат юридичних наук Харківського національного
університету внутрішніх справ

Самогубства перетворилися на одну з найгостріших проблем сучасного суспільства і є своєрідними індикаторами громадського здоров'я і соціального благополуччя. Вони займають провідні місця серед причин смертності працездатного населення і зберігають тенденцію до зростання в низці держав світу. З розвитком технічного прогресу та еволюцією людства з'являються нові, раніше не відомі, злочини та способи їх вчинення. Так, з появою та розвитком інтернету виникли нові форми вчинення доведення до самогубства, що поширюються у світі разом із зростанням кількості постійних користувачів мережі. Значного поширення набули самогубства серед підлітків, яких спонукали до цього у так званих «групах смерті» у соцмережах. Вперше про «групи смерті» накішталт спільнот «Синій кит», «Тихий дом», «Разбуди мене в 4:20» в рунеті заговорили ще у травні 2016 року. За даними Національної поліції України, тільки в одній такій спільноті було виявлено більше двох сотень активних користувачів з України.

Зараз і до України докотилася хвиля підліткових самогубств, викликаних активністю «груп смерті» у соцмережах інтернету. Першою жертвою, чий відхід з життя впевнено можна пов'язати з їх впливом, стала 15-річна учениця технікуму з м. Маріуполя Вілена. Її знайомі впевнені: така смерть не перша. Психологи ж кажуть, що «по ту сторону» стоять досвідчені маніпулятори. За завданням з «квесту» в соцмережі 15-річна мешканка Маріуполя викинулася з вікна. Журналісти газети «Вести» з'ясували, хто контролює такі групи і на що вони ловлять підлітків¹.

За даними маріупольської поліції, 15-річна учениця місцевого технікуму вистрибнула з 13-го поверху 7 грудня 2016 р. приблизно о 12 год. У неї знайшли блокнот із записами про самогубство, а її друзі повідомили поліцейським, що вона була підписана на «суїцидальні групи» в соцмережах, в яких отримувала завдання. Останнє – зістрибнути з багатоповерхівки. «Дівчина закінчила 9-й клас і пішла вчитися до технікуму. Вона була фактично відмінницею. Якщо їй робили

¹Как работают группы смерти в соцсетях и почему подростки хотят туда попасть / Я. Маркин, А. Рябоконт, А. Кучкина // Вести. – 8 дек. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vesti-ukr.com/strana/214323-kak-rabotajut-hruppy-smerti-v-cotsctjakh-i-pochemu-podroctki-khojat-tuda-popact->

зауваження, вона їх відразу враховувала. Сім'я благополучна, мама і тато працювали і в поле зору поліції не потрапляли, молодший брат – теж школяр. Правоохоронці встановили, що загинула – мешканка Маріуполя, 2000 року народження. Під час огляду місця події та особистих речей дівчини правоохоронці знайшли блокнот із записами суїцидального характеру. У ході опитування батьків і друзів загиблої було з'ясовано, що вона була замкнутою і соромливою дівчиною, неодноразово висловлювала наміри покінчити життя самогубством, про що повідомили в поліції. Щоправда, одноклассники розповіли, що Вілена приходила на заняття з порізами на руках. Як з'ясували журналісти, про швидкий відхід з життя дівчина практично прямим текстом кілька днів поспіль повідомляла на своїй сторінці в соцмережі. Там немає жодної її фотографії, де видно обличчя. Статус – фраза: «До зустрічі в пеклі, суки». 6 грудня 2016 р. вона запостила картинку зі словами: «Завтра я помру». 7 грудня Вілена натякнула на нерозділене кохання: «Спасибі. Спасибі за те, що спочатку зробив мене найщасливішою істотою всесвіту, а потім опустив нижче Маріанської западини. Я не знаю, що з тобою сталося, але ти кинув мене. Як і всі...» Цей запис було залишено о 4:58. А вже вдень – низка пронизливих постів, зроблених, ймовірно, на даху. «Квест пройдено. Залишився один крок» – і фото, зроблене в 11:24 з даху висотки. 11:35 «Я і не думала, що стрибати буде так страшно: начебто зроби крок вперед – і все, справу зроблено. Але цей самий крок, капець, як складно зробити». 11:51 «Мені страшно, я боюся...» Більше в мережу вона не заходила².

До речі, у Росії протягом 2013–2016 рр. було створено вісім віртуальних спільнот в соціальній мережі «ВКонтакте», де відкрито пропагувався суїцид. До нього схилилися підлітків і дітей. Доступ до цих груп був суворо обмежений, членство здійснювалося на розсуд адміністратора. Частина з них вдалося закрити, але їх клони продовжують діяти і зараз. Символом таких груп став синій кит, що плаває і перегортається в небі³.

Як розповів журналістам один з маріупольських підлітків Олексій Т., який знав Вілену, вона дійсно стала жертвою «групи смерті». Їх адміністра-

²Как работают группы смерти в соцсетях и почему подростки хотят туда попасть / Я. Маркин, А. Рябоконт, А. Кучкина // Вести. – 8 дек. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vesti-ukr.com/strana/214323-kak-rabotajut-gruppy-smerti-v-cotssetjakh-i-pochemu-podroctki-khotjat-tuda-popact->

³ Как работают группы смерти в соцсетях и почему подростки хотят туда попасть / Я. Маркин, А. Рябоконт, А. Кучкина // Вести. – 8 дек. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vesti-ukr.com/strana/214323-kak-rabotajut-gruppy-smerti-v-cotssetjakh-i-pochemu-podroctki-khotjat-tuda-popact->

тори самі вибирають передплатників і пропонують пограти в «квест»: по наростаючій наносити собі каліцтва, а потім піти з життя. Напевно, це не перше в Україні самогубство «китів», просто про попередніх не знали. Кожен день або через день дається завдання, наприклад, вирізати на собі щось і скинути фотографію адмінам. Під час гри визначається ступінь твоєї завзятості, але суть в тому, що наприкінці ти вмираєш. Найперше завдання – прокинутися о 4:20 і написати адміну. Потім спілкування в такий же час. Це збиває дитину з нормального режиму і вона стає більш вразливою. Завдання йдуть по наростаючій. Вистрибнути з вікна – це як би останній тур. Якщо зупинився або не виконав у строк, то програв. Якщо адмін тебе вибрав і ти виконуєш «квести», весь ланцюжок, аж до самогубства, можна пройти від тижня до місяця. З 15 чоловік від 1-3 доходять до кінця. Олексій Т. каже, що лише деяких підлітків на участь у «квестах» штовхає цікавість, він у ці групи добавляється як спостерігач. Але загалом мотивація у тих, хто туди йде, – померти»⁴.

За словами психологів, зрозуміти логіку і бажання адміністраторів груп, які штовхають підлітків на смерть, нормальній людині важко. На думку психолога Н. Валедової, так вони хочуть підкреслити власну значущість і владу над людьми. Київський програміст А. Бродецький, який розслідував діяльність «китів», розповів, що листувався з двома адміністраторами таких груп у соцмережах. Один з них писав під ніком «Філіп Лис» (справжнє ім'я – Філіп Будейкин), йому 21 рік, звукорежисер, живе з матір'ю. Він розповідав, що намагався просувати свої треки через ці групи. Було очевидно, що йому подобається ця увага, подобається відчуття того, що він управляє тисячами підлітків. Ще один адміністратор брав участь в групі тільки на першому етапі. Коли він зрозумів, що справа зайшла надто далеко і можуть бути реальні жертви, він, навпаки, почав відмовляти підлітків від самогубства. Є ще один загадковий учасник цих подій – анонім під логіном «Мирон Сетх», який підкидав відеоролики самогубств. Його ім'я до цих пір невідомо.

Як мінімум ще одна така історія сталася 5 грудня 2015 р. в м. Гайсині

⁴Как работают группы смерти в соцсетях и почему подростки хотят туда попасть / Я. Маркин, А. Рябоконт, А. Кучкина // Вести. – 8 дек. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vesti-ukr.com/strana/214323-kak-rabotajut-hruppy-cmertei-v-cotssetjakh-i-pochemu-podroctki-khojat-tuda-popact->.

Вінницької області, коли семикласник Денис Герец повісився на опалювальної трубі в будинку своєї сестри. Тоді родичі вирішили, що він сумував за мамою, яка була на заробітках у Москві. Однак в одній з «груп смертників», яку згодом заблокував Роскомнадзор, його ім'я значиться серед тих, хто брав участь у «грі» і виконав «останнє завдання». З «групою смерті» пов'язують зникнення в Дніпрі 18-річної студентки ракетно-космічного коледжу Анастасії Ігольник. Її мама каже, що після зникнення дочки розкрили її акаунт у соцмережах і виявили листування з членами групи «Абстрактний кіт», де дівчинка піддавалася моральному тиску⁵. Черговою жертвою «груп смерті» повинен був стати 13-річний учень однієї зі шкіл Маріуполя, самогубство якого було заплановано на 12 грудня 2016 р. Цьому вдалося запобігти лише завдяки однокласнику, який розповів про бажання товариша «пограти зі смертю» своїй матері, співробітниці поліції. Сім'я хлопчика виявилася цілком нормальною, але батьки були в процесі розлучення, через що в родині були проблеми. Зараз з родиною працює психолог⁶.

Є думка, що зараз ми маємо справу з технологією знищення, яка працює прицільно по підліткам, і Україна тільки починає боротися з нею. Практика доводить, що дані групи розраховані на дітей, які проходять період становлення – від 13-14 років. Вони намагаються довести, що чогось варті. З «того боку» працюють дуже класні психологи, і цю проблематику вони ставлять на досить високий рівень. І діти не зупиняються. Інакше їм навіюють, що вони неспроможні. Боротися з цим простими блокуваннями дуже складно – IP-адреси, які використовуються, знаходяться на території РФ. «Ця «гра» облетіла весь світ. Кілька останніх років вона йшла на території Росії, а тепер її переключили на Україну. Як зауважили в СБУ, ми не можемо говорити, що це якась секта; працівники СБУ спілкувалися з сатаністами, іншими релігійними культами, і вони кажуть, що «це не їх справа». Це йде на рівні нейролінгвістичного програмування. Якщо брати зріз українських учасників цих груп, то

⁵ «Игру переключили на Украину» «Вести» выяснили, что проблема подросткового суицида, который связан с «китовыми» группами в соцсетях, оказалась гораздо сложнее / Я. Маркин, Е. Иванова // Вести. – 12 дек. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vesti-ukr.com/strana/214700-pervaja-zhertva-hrupp-cmertibyla-eshche-hod-nazad>.

⁶ «Игру переключили на Украину» «Вести» выяснили, что проблема подросткового суицида, который связан с «китовыми» группами в соцсетях, оказалась гораздо сложнее / Я. Маркин, Е. Иванова // Вести. – 12 дек. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vesti-ukr.com/strana/214700-pervaja-zhertva-hrupp-cmertibyla-eshche-hod-nazad>.

багато підлітків зі східних областей. Це депресивні регіони, де діти побачили війну⁷.

На сьогодні однією з головних проблем в українському суспільстві є вчинення самогубства заради популярності. Нова жахлива мода в соціальних мережах захоплює підлітків. Десятки смертей лише за останні півроку. Школярів доводять до фатального кроку у спеціальних групах, дають поради, як піти з життя без болю. Покінчити життя самогубством – означає виконати останнє завдання. Українські підлітки разом зі своїми ровесниками з країн близького зарубіжжя (Росія, Білорусь, Казахстан, Киргизстан, Азербайджан) залучаються до «групи смерті» в соціальних мережах, і за 49 завдань так звані куратори доводять їх до суїциду. Все починається з того, що дитина публікує на своїй сторінці безглуздий віршик про синього кита «Я в грі»⁸.

Сьогодні багато підлітків знають про ці групи не з чуток, практично у кожній школі є «Кити» – ті, хто вступив у сучасний «клуб самогубців». І, на жаль, в Україні вже є випадки, коли діти виконали своє останнє, 50-те завдання – в Маріуполі та Івано-Франківську дівчата покінчили з життям. «Киты плывут вверх», «Разбуди меня в 4.20», f57, f58, «Тихийдом», «Рина», «Ня,пока», «Море китов», «50 дней до моего...» – це назви «груп смерті» у соціальній мережі «Вконтакте», участь в яких змушує підлітка в результаті вибрати або петлю, або дах, звідки необхідно викинутися.

Як тільки дитина опублікувала у себе на сторінці вірш про «кита», який закінчується хештегом «я в грі», починається його шлях до смерті. З потенційним самогубцем зв'язується куратор. Він цікавиться ім'ям дитини і причиною, з якої той хоче звести рахунки з життям. Далі йде низка завдань. Фактично їх можна розділити на три групи:

1) нанесення собі тілесних ушкоджень. Наприклад, завдання №1 – вирізати на руці лезом напис f57, №6 – видряпати на руці f40, №10 – видряпати кита на руці, №12 – порізати губу, №13 – встромити голку в руку, №15 – зробити собі боляче;

⁷ «Игру переключили на Украину» «Вести» выяснили, что проблема подросткового суицида, который связан с «китовыми» группами в соцсетях, оказалась гораздо сложнее / Я. Маркин, Е. Иванова // Вести. – 12 дек. 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vesti-ukr.com/strana/214700-pervaja-zhertva-hrupp-cmertibyla-eshche-hod-nazad>.

⁸ Потаева А. Игры со смертью / А. Полтаева // Вечерние вести. – 2017. – № 07 (3102), 20-26 февр. 2017 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gazetavv.com/news/ukraine/1487669224-igry-so-smertyu.html>

2) підйом о 04.20 і перегляд страшних відео, відмова від спілкування;

3) адреналіновий, коли підліток повинен постояти на самому краю даху, залізити на будівельний кран, на міст, прогулятися по залізничному полотну⁹.

Кожен етап необхідно фіксувати на фото або відео. Деякі завдання для дівчат можуть замінити знімком інтимного характеру.

Велика увага приділяється спілкуванню з куратором. Втім, питання, які він ставить, досить однотипні. Однак діти викладають людині, якої вони ніколи в житті не бачили і не побачать, всю інформацію. А отримати IP-адресу не становить для модераторів ніяких труднощів: вони відправляють учаснику ламане посилання на відео, і як тільки він його відкриє для перегляду, дані будуть вже у них. Якщо дитина починає відмовлятися виконувати завдання, куратор його залякує, точно називаючи, де живе підліток, і натякаючи на те, що постраждати може уся сім'я.

Оскільки, усі фото- і відеодокази виконання завдань «кит» відправляє куратору, це стає додатковим інструментом тиску. Якщо матеріали розголошують або про них дізнаються батьки, це буде, щонайменше, соромом і ганьбою.

Як зауважив О. Чабан, у дітей в такому віці відсутні критика й життєвий досвід. Їх легко спокусити таємничістю, альтернативними групами, спілкуванням через інтернет. Підлітки залучаються до гри, як в життя, і в життя, як у гру. У дітей і підлітків ще слабо розвинена префронтальна кора головного мозку, яка у дорослих відповідає за команду «стоп». Вона остаточно формується до 25 років, до тих пір ми фактично залишаємося дітьми і сприймаємо ігрові моменти як альтернативну реальність. Особливо притягують ігри, побудовані на таємниці, на сильних емоціях. Водночас Г. Хомич пов'язує інтерес до подібних груп з результатом впливу ЗМІ та соцмереж, коли цікавість змушує дітей усе випробувати. Також у віртуальній мережі самовбивць їх штовхає занедбаність, незрозуміння з боку оточуючих і акселерація¹⁰.

Однією із найгостріших проблем взаємодії дитини з інтернетом є безпека зіткнення з агресивними нападами, які називають кібербулінг-

⁹Потаєва А. Игры со смертью / А. Полтаева // Вечерние вести. – 2017. – № 07 (3102), 20-26 февр. 2017 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gazetavv.com/news/ukraine/1487669224-igrы-so-smertyu.html>

¹⁰Шершнева В. Опасные игры со смертью / В. Шершнева // Аргументы и факты. – 2017. – № 8 (1069), 22-28 февр. 2017 г. – С. 4-5.

гом. Кібербулінг – це жорстокі дії з метою дошкулити, нашкодити, принизити дитину, в яких використовуються інформаційно-комунікаційні засоби: мобільні телефони, електронна пошта, соціальні мережі тощо. Діти часто не розповідають батькам про такі свої негаразди через страх батьківської заборони використання потрібних їм засобів зв'язку, і тому залишаються без необхідної підтримки і допомоги. Особливо небезпечною може стати ситуація, коли дитина потрапляє в ситуацію цькування і в реальному житті, і у віртуальному середовищі. Донедавна проблема кібербулінгу стосувалась лише дітей старшого віку, але сьогодні вона охоплює і молодші класи, адже підвищилася доступність мобільного зв'язку для дітей, а педагогічних зусиль, спрямованих на підготовку дитячих колективів до конструктивної взаємодії з віртуальним світом, сьогодні явно бракує¹¹.

Кібербулінг – це напади з метою нанесення психологічної шкоди, які здійснюються через електронну пошту (e-mail), миттєві повідомлення (ICQ та інші системи), розгортаються в чатах, на веб-сайтах, в соціальних мережах; діють через текстові повідомлення або через зображення (фото, відео). До кібербулінгу відносять також терор за допомогою мобільного телефонного зв'язку. Кібербулінг кидає новий виклик батькам, освітянам, іншим дорослим, які спілкуються з дітьми, адже він начебто і не є реальним, але, нажаль, шкода, яку він завдає, повністю реальна¹².

Питання кібербулінгу в сучасному інформаційному просторі є вкрай нагальним та актуальним, адже значна кількість дітей та молоді потерпають від психологічного та соціального насильства та страждають від емоційних реакцій. Кібербулінг є небезпечним за своєю анонімністю, неможливістю визначити джерело знущань, а отже, потребує допомоги з боку дорослих та фахівців. Процес соціалізації молодих людей, які стали жертвами кібербулінгу, зазнає деформацій, але вони піддаються корекції, зокрема через зміни у соціально-педагогічних механізмах соціалізації. Тож насильство у медіасфері справляє як негативний вплив на процес соціалізації молоді через формування девіацій (девіантна поведінка,

¹¹Найдьонова Л. А. Кібер-булінг або агресія в інтернеті: способи розпізнання і захист дитини : [метод. рек. ком.] / Л. А.Найдьонова. – 2011. – Вип. 4. Серія: На допомогу вчителю. – 34 с

¹²Найдьонова Л.А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу : підручник / Л.А. Найдьонова ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. - Вид. 2-ге, стер. - Кіровоград : Імекс - ЛТД, 2015. – С. 44.

делінквентна поведінка, адитивна поведінка, суїцидальні нахили, апатія, депресія тощо), так і позитивний – активізуючий, стимулюючий до діяльності, пошуку нових рішень у процесі соціальної взаємодії, пошуку креативних рішень, розвитку власної суб'єктності.

Що стосується запобігання доведенню до самогубства через мережу інтернет, то варто вказати на дві обставини, які сприяють поширенню кібербулінгу. Перша полягає в тому, що дорослі (батьки, вчителі та ін.) найчастіше не можуть надати адекватної допомоги дитині, оскільки не володіють досвідом і знаннями щодо вказаної комунікації в кіберпросторі. Другою є побоювання дітей бути позбавленими можливості користування сучасними гаджетами, тому в більшості випадків вони й не звертаються по допомогу до дорослих. Так, школярка наклала на себе руки через цькування у соцмережі (Закарпаття, 11 квітня 2012). Дівчинка близько місяця терпіла знущання однолітків на сторінці, яку створили від її імені, а потім скоїла самогубство. Батьки, які не користуються інтернетом, про те, що над дитиною знущалися, довідалися лише по тому, як вона наклала на себе руки. Мати 14-річної Аліни припускає, що образлива сторінка в соціальній мережі від імені її доньки з'явилася на початку березня. «Її фотографували так, що зрозуміло, що вона то не бачила. Просто в дворі школи, що вона йде. Або сидить за партою і слухає у навушниках. Потім підписували різні вульгарності», – розповіла мати Алла Фіцай. Про те, що її дитину цькували в мережі, Аллі розповіли родичі¹³.

Подальше вивчення цього виду цькування просто необхідне для запобігання таким трагічним наслідкам. Наголошуємо, що дослідження має проводитись у всіх напрямках, урахувуючи педагогічні, соціологічні, психологічні та кримінологічні аспекти, тому що цей вид насильства має суттєві особливості.

У зв'язку з тим, що насильство серед учнів у всіх його виявах є складним багатоплановим явищем, уважаємо за доцільне залучення до протидії йому фахівців різних галузей науки та суспільного життя. Наприклад, першочерговим завданням сучасної школи є не тільки передача знань з

¹³ Попередження, виявлення й подолання випадків насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми: курс тренінгу / упорядники: Журавель Т. В., Коробченко Н. М., Нікітіна О. М., Сафронова О. Ф. ; за заг. ред. О. В. Безпалько, Т. В. Журавель. – К. : ТОВ «К.І.С.», 2010. – С. 12.

окремих сфер життя, а підготовка дітей до життя в інформаційному суспільстві. Тобто потрібно навчити учнів безпечного користування інтернетом, розповідати, чого не варто робити, спілкуючись у віртуальному світі (наприклад, розголошувати особисту інформацію тощо), як нівелювати конфлікт і давати відсіч кіберпереслідувачу. Завдання вчителів, батьків – уберегти дітей від віртуальної залежності, показати дітям, що реальний світ більш насичений і важливий для життя, а віртуальний – лише засіб досягнення реальних цілей або засіб зв'язку. Необхідно «донести» до дітей, що за будь-які дії, навіть коли вони здійснюються у віртуальному світі, завжди настає відповідальність (хоча б на рівні шкільної адміністрації у вигляді накладання дисциплінарних стягнень щодо учнів).

Щодо запобігання «групам смерті» в інтернеті, то творці і модератори таких груп – люди з серйозними невирішеними психологічними, але аж ніяк не психічними проблемами. Це і недолюбленість, яку ці люди зганяють на підлітках, і жадоба влади, абсолютного підпорядкування. Адже діти покірно і старанно виконують усі їхні бажання, аж до прохання надіслати грошей на покупку піци. Підпорядкування досягається шляхом маніпуляцій: збільшенням кількості завдань, виконання яких дає гравцеві відчуття значущості.

Кіберполіція на даний момент активно блокує «групи смерті», але вони з'являються на інших ресурсах, наприклад в «Instagram». За великим рахунком, як така група вже і не потрібна, адже кількість охочих зіграти в смертельну гру збільшується з кожною хвилиною, і куратор за хостингом легко знаходить собі нові жертви.

На сьогодні необхідно об'єднати зусилля кіберполіції країн, охоплених доведенням до самогубства дітей у соціальних мережах. Але з огляду на те, що тепер творці і модератори переходять в англomовні мережі, впоратися із завданням буде набагато складніше. З мережею боротися неможливо. Як вважає О. Чабан, подібні «ігри», що поєднують реальне життя з віртуальною, на жаль, є соціальним запитом суспільства. Тому слід не забороняти дитині користуватися інтернетом, а готувати її до вирішення

справжніх проблем: розмовляти з нею, захоплювати, ділитися власними переживаннями і труднощами. Потрібно цікавитися життям дитини. Наприклад, якщо вона слухає якусь не зрозумілу вам музику, вивчіть цей напрямок і продемонструйте знання. А потім візьміть її на цікаві для вас концерти, розповівши про цю течію¹⁴. Тотальний контроль на кшталт сухого закону. Підліток ще більше закриється. Тому тільки в процесі спілкування можна домогтися прихильності дитини, причому розмовляти з нею потрібно як з рівним.

Слід зазначити, що велике значення у вихованні моральних якостей відіграє особистий приклад – поведінка батьків у сім'ї: адже батьки – це найближчі й самі «переконливі зразки», за яким діти перевіряють, будуть свою подальшу поведінку. Зростаючи, людина дуже чуйна до всього, що їй доводиться спостерігати. На прикладі батьків вона отримує наочні приклади ставлення до праці, суспільства, жінки і т. п. Саме цей приклад дає їй уявлення про погане та добре, заборонене та допустиме.

А. С. Макаренко, звертаючись до батьків, справедливо писав: «...ваша власна поведінка – сама вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з ним розмовляєте або повчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її в кожен момент вашого життя. Навіть тоді, коли вас немає вдома. Як ви одягаєтесь, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поводитесь з іншими людьми, з друзями і з ворогами, як ви смієтесь, читаєте газету – все це має для дитини велике значення»¹⁵. Отже, взаємна любов і повага батьків, їх ставлення, відданість і вірність одне одному виробляють і в дітей відповідні почуття та якості.

Для формування суїцидальних установок неповнолітніх важливими є умови, в яких вони виникають: родина, найближче оточення. Існує думка, що в несприятливих родинах діти частіше чинять суїцидальні спроби, але так само це буває і в інтелігентних, альтруїстичних родинах. Тому заходи запобігання мають бути спрямовані передусім на поліпшення психологічного клімату в родинах, підвищення рівня згуртованості, колек-

¹⁴ Потаєва А. Игры со смертью / А. Полтаева // Вечерние вести. – 2017. – № 07 (3102), 20-26 февр. 2017 г. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gazetavv.com/news/ukraine/1487669224-igry-so-smertyu.html>

¹⁵ Макаренко А. С. Избр. пед. соч. – М.: Учпедгиз, 1947. – Т. I. – С. 17.

тивізму, співучасті.

Отже, аби не допустити потрапляння дітей до груп «смерті», рекомендуємо батькам:

- приділяти більше уваги психологічному стану дитини;
- перевіряти шкіряні покриви дитини на наявність пошкоджень. У разі їх виявлення, з'ясувати обставини, за яких вони з'явилися. Особливу увагу звертати на пошкодження різного роду у формі кита;
- перевіряти облікові записи (акаунти) дитини в соціальних мережах та групи, до яких входить акаунт. Перевіряти вміст спілкування у приватних чатах;
- звертати увагу на коло спілкування дитини;
- намагатися зайняти вільний час дитини спортивними або культурними секціями;
- обов'язково контролювати те, які фото- та відеофайли знаходяться в гаджетах дитини;
- встановлювати функцію «батьківський контроль» на всіх гаджетах дитини.

Додаткова література

1. Алиев И. А. Актуальные проблемы суицидологии : [пособ.] . – Баку : Элм, 1987. – 188 с.
2. Ефремов В. С. Основы суицидологии : монография. – СПб : Диалект, 2004. – 480 с.
3. Зелинский А. Ф. Криминальная психология. – К. : Юринком Интер, 1999. – 237 с.
4. Зотов М. В. Суицидальное поведение: механизмы развития, диагностика, коррекция. – СПб. : Речь, 2006. – 144 с.
5. Кондрашенко В. Т. Девиантное поведение у подростков: Социал.-психол. и психиатр. аспекты : моногр. – Минск : Беларусь, 1988. – 207 с.
6. Найдьонова Л. А. Кібер-булінг або агресія в Інтернеті: способи розпізнання і захист дитини / Методичні рекомендації / Серія: На допомогу вчителю. – Вип. 4. – К., 2011. – 34 с.
7. Попередження, виявлення й подолання випадків насильства в сім'ї та жорстокого поводження з дітьми: курс тренінгу / упорядники: Журавель Т. В., Коробченко Н. М., Нікітіна О. М., Сафронова О. Ф. ; за заг. ред. О. В. Безпалько, Т. В. Журавель. – К. : ТОВ «К.І.С.», 2010. – 169 с.
8. Психологія суїциду : [посібник] / за ред. В. П. Москальця. – К. : Академвидав, 2004. – 433 с.
9. Соціологія девіантної поведінки : Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. – 244 с.
10. Суліцький В. В. Психологія суїцидальної поведінки : монографія. – К. : Леся, 2001. – 316 с.
11. Федоренко Р. П. Психологія суїциду : навч. посіб. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – 260 с.
12. Христенко В. Е. Психология жертвы : [учеб. пособие]. – Х. : Консум, 2001. – 256 с.
13. Шавровська Н. В. Суїцид як соціально-психологічний феномен. – К. : ТОВ «Редакції загальнопед. газет», 2003. – 79 с.
14. Шестопалова Л.М. Самогубство як явище: науковий нарис. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2000. – 60 с.

